

עומק הפשט

61

גליון נושא: 'מאכלי חלב בשבועות'

בס"ד, יום ג' לפרשת נשא, א' סיון תשע"ו. דיונים אקטואליים בענינא דיומא. לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'. נתתם לע"נ הרב צבי בן הרב חיים גרינהוט זצ"ל. ת.נ.צ.ב.ה.

פנינים

דבש וחלב תחת לשונך

חלב: בספר **טעמי המנהגים** (סימן תרכא) כתב בשם הכלבו (דף נב), וכ"כ בספר מנהגים דבי מהר"ם ב"ר ברוך מרוטנבורג, **טעם י"ב** לאכילת מאכלי חלב: רמז לתורה שניתנה ביום זה, שנמשלה לחלב, כמו שנאמר במגילת שיר השירים (ד, יא) **דבש וחלב תחת לשונך**. והוסיף **רבי מאיר מדז'קוב** זצ"ל (באמרי נועם) כמו שהחלב סועד ומקיים את גוף התינוק היונק מן האם, כך התורה מקיימת את רוחניות נשמת האדם.

דבש: לפי טעם זה יוצא, וכך כתוב בספר הכלבו (סימן נב), ובשיירי כנסת הגדולה (הגה"ט אות ג'), ובחק **יעקב** (סימן תצד ס"ק ט) ובמשנ"ב (סימן תצד ס"ק יג) שמלבד מאכלי חלב, נהוג לאכול בחג השבועות גם דבש. שכן בפסוק זה במגילת שיר השירים נמשלה התורה לדבש ולחלב, ככתוב: **דבש וחלב תחת לשונך** (שיר השירים ד' יא). ראה במדרש רבה (שם) ובגמ' (חגיגה דף יג).

ומבואר בגמ' (מגילה דף לא.) ד'מעשה מרכבה' נקראים בשבועות משום שהם בגדר - דבש וחלב תחת לשונך. [זה מתאים עם המנהג הרווח בחו"ל, לאכול חלבי רק ביום הראשון, שכן רק ביום הראשון מפטירים 'מעשה מרכבה', אבל ביום השני מפטירין ב'חבוק'].

אכן בדברי המהרי"ל (מהדורת ר"ש שפיצר, ירושלים תשמ"ט, הלכות חלה, עמ' פה) המכונה "אבי מנהג אשכנז", מביא את המנהג לאכול מאכלי חלב בלבד, מבלי להזכיר מאכלי דבש.

מנהג: שאלו את הגר"ח קניבסקי שליט"א (גם אני אודך בעניינים שונים ח"ג אות קי"ב) למה אין נוהגין היום באכילת דבש, אלא רק באכילת מאכלי חלב. והשיב: היכא דנהוג נהוג. אכן אצל כמה אדמו"רים המנהג לאכול עוגת דבש, בטיש שעורכים לכבוד חג השבועות (ו.ח.).

קדושה יתירה: כתב בספר סדר היום (סדר חג השבועות) - בחג השבועות ראוי שישמח בו האדם שמחה יתירה, מפני שהוא יום שניתנה בו תורה והכל מודים בקדושתו הגדול מקדושת שאר הימים טובים. יש להכין מטעמים מתוקים לחיכו ביום זה, והכל לפי מה שהוא אדם, ולפי המוטעם לחיכו והערב לו ואע"פ שלא יהיה בשר ויין, כי אין הענין אלא לענג עצמו אבל לא בענין שיצטער. עכ"ד.

מדבריו משמע **טעם י"ג** במאכלי חלב, משום שמאכלי חלב נעימים ומתוקים לכל, ובשבועות צריך להראות כמה נחמד היום לישראל. על דרך שאמרו בגמ' (פסחים סח:) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מאי טעמא יום שניתנה בו תורה הוא. ❖

מנהג עתיק וקדום

70 טעמים: כתב הרמ"א (או"ח סימן תצד סעיף ג') ונוהגים בכמה מקומות לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. וכתב על כך המגן אברהם (ס"ק ו') הרבה טעמים נאמרו עליו. ועיין בספר הנפלא נזר יוסף (הרב יוסף ללזר, ירושלים תשע"ב) שליקט מספרים וסופרים 70 טעמים - מדוע נהגו לאכול מאכלי חלב.

שני הלחם: טעם א' כתב הרמ"א בדומה לשני התבשילים: זרוע וביצה, שבקערת ליל הסדר, שהם זכר לקרבן פסח וקרבן חגיגה, כך גם בחג השבועות אוכלים שני מאכלים: מאכל חלב ואח"כ מאכל

מנהג ישראל תורה

הסתפקות במועט

טעם י"ד: כתב בספר טעמי המנהגים (תרכה), ובאוצר כל מנהגי ישורון (סימן סא ס"ק ט), שמאכלי חלב, שלא כמאכלי בשר, הם רמז להסתפקות במועט, כפי שנאמר (משלי כז, כז) וְדִי חֶלֶב עֲזִים לְלַחֵמְךָ, ודרשו חז"ל (חולין פד, א): "דיו לאדם שיתפרנס מחלב גדיים וטלאים" (ופירש רש"י: "די לך בחלבם ולא תשחטם ותאכלם"). לפיכך אוכלים מאכלי חלב בחג מתן תורה ללמדנו שהתורה נקנית על ידי הסתפקות במועט, כפי שאמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ד): "כך דרכה של תורה פת במלח תאכל...". ו"מיעוט תענוג" הוא אחד ממ"ח הקניינים שהתורה נקנית בהם.

כעין זה כתב בספר הלכות חג בחג (עמוד קמה) שלכן שמחים במאכלי חלב, להורות שגם מי שאין לו ריבוי קנינים לאכילת בשר, ומסתפק בחלב בלבד, יש לו שמחת התורה.

טעם ט"ו כתבו בשם הג"ר שלמה קלוגר (האלף לך שלמה י"ד שכ"ב) שאותו יום בהר סיני היה הפעם הראשונה שבני ישראל אכלו מאכלי חלב. כי יש איסור כללי של "אכילת איבר מן החי", שלכאורה כולל גם חלב, תוצר הנובע מבהמה חיה. 'איסור איבר מן החי' הוא משבע מצוות בני נח, שאותן שמרו בני ישראל גם לפני מעמד הר סיני. עם קבלת התורה שתיארה את ארץ ישראל אֶרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְדִבָּשׁ (שמות ג, ח), הותרה לבני ישראל אכילת מוצרי חלב. נמצא שבאותו יום שהבשר שלהם נאסר, החלב הותר. לכן אכלו ישראל מאכלי חלב באותו חג שבועות ראשון, וגם אנחנו אוכלים זאת היום. ❖

בשר. וצריכין להביא עמהם ב' לחם על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לב' הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים. וביאר המשנ"ב (סימן תצד ס"ק טו) לכן נהגו לאפות לחם אחד עם חמאה שאז בודאי יצטרך להביא לחם אחר לאכול עם הבשר.

טעם ב': המקור הידוע הראשון שמזכירו הוא רבינו אביגדור צרפתי, מבעלי התוספות (פירושים ופסקים לרבינו אביגדור צרפתי על התורה, מהדורת א"פ הרשקוביץ, ירושלים תשנ"ו, עמוד תעח) שמציין לזה רמז מן התורה (במדבר כח, כו): וּבַיּוֹם הַבְּפוּרִים בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בִּשְׂבַעֲתֵיכֶם: ראשי התיבות של המילים: "חדשה לה' בשבועותיכם" הם אותיות חלב (הגהות מוהר"א אזולאי תצד ב, הגהות לספר המנהגים עמוד טז אות מט, מנהגי מהר"א טירנא מנהג של שבועות).

1. הטעם שהוזכר במשנ"ב

טעם ג': כתב המשנ"ב (סימן תצד ס"ק יב) בשם גדול אחד: עד קבלת התורה לא נמסרו לעם ישראל דיני בשר בחלב, נבלה, טרפה, חלב, דם ועוד. במתן תורה התברר שכל הכלים טרפים. לא נותר בידם ברירה אלא להסתפק במאכלי חלב עד שיכשירו את הכלים, שכן מאכלי בשר צריכים תיקון מרובה מאשר מאכלי חלב, לשחוט בסכין בדוק, ולנקר חוטי החלב, והדם, ולהדיח, ולמלוח, ולבשל בכלים חדשים (המטעמים לשבועות אות פ"ה).

על טעם זה תמה הח"ח (ליקוטי הלכות ח"ג מהדורת פעטרקוב שנת

עת"ר נדפס בעמוד האחרון, ובמהדורות הבאות נשמט קטע זה) שטעם זה מובן רק לדעת רבי אליעזר בן עזריה בפרקי דר' אליעזר (פרק מו), שהתורה ניתנה בערב שבת. אבל לפי מה שכתוב בגמ' (שבת דף פו:): שלדברי הכל התורה ניתנה בשבת, אין לומר טעם זה כי בשבת בלאו הכי אין אפשרות לשחוט ולהכין בשר לאכילה.

2. הרבה טעמים נאמרו על זה

טעם ד': כתב הפרי חדש (לאחר שכתב על טעם הרמ"א כמה טעם חלוש הוא זה), משום שהוא יום שניתנה בו תורה, והתורה נמשלה לחלב, כדאמרינן בגמ' (פ"ק דתענית דף ז). למה נמשלה דברי תורה לשלשה משקין הללו במים וביין ובחלב וכו'. והוסיף הרב גדלי' אבערלאנדער שליט"א (קובץ 'נר ישראל' מאנסי חלק לב עמוד קד), שיין ומים ממילא שותין, יין לקידוש ומים מערבים בכל מיני מאכל, משא"כ חלב, לכן יש לענין לאכול מאכלי חלב.

הערות מבני החבורה

הטעם על פי קבלה

היפוך דין לרחמים: טעם ט"ז כתב **המגן אברהם** (סימן תצד ס"ק ו) **והבאר היטב** (סימן תצד ס"ק ח') שהרי מבואר **בזוהר** (ח"ג צז:), שאותן ז' שבועות של ספירת העומר, הם כספירת שבעה נקיים של אשה נדה המיטהרת לבעלה, ובשבועות נטהרים. וידוע שדם נעכר ונעשה חלב, והיינו מדין לרחמים, ומנהג אבותינו תורה היא. ועיין **בפמ"ג** (אשל אברהם ס"ק ו') שהקשה על מה שכתב דם נעכר ונעשה חלב, הרי קי"ל **בגמ'** (נדה דף ט.) וכך נפסק **ברמב"ם** (משכב ומושב פ"ד ה"א) דאיבריה מתפרקין, וצ"ע.

והוסיף הבאר היטב (שם) שאוכלים חלב ואח"כ בשר, לא כמו שעשו המלאכים אצל אברהם שאכלו בשר וחלב שבעבור זה נתנה התורה לישראל, ועיין **בשיטמ"ק** (בכורות דף ו:) בשם **תוס'** **חיצוניות** שזה היה הטענה על המלאכים, שלכן אינם ראויים לקבלת התורה כי הם אכלו אצל אברהם בשר וחלב יחד.

טעם י"ז כתב **רבי חיים ויטל**, **ספר עצרת**, בתורה ישנו תרי"ג מצות, רמ"ח מצות עשה כנגד רמ"ח אברים של אדם, ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה ימים שבתורה, כנגד כל יום יש מצוות לא תעשה אחרת צא וחשוב ותמצא שמצות לא תעשה של בשר וחלב חלה ביום השבועות. כמו כן מצוה קי"ג במנין המצות שבספר החינוך היא, שלא לאכול בשר וחלב מצווה זו היא מצות הס"ו במנין מצות לא תעשה, ומקבילה ליו"ט שני של שבועות, החל ביום הס"ו מר"ח ניסן שהוא ראש חודשים ראשון לחודשי השנה שממנו מתחילים לספור ספירת הימים והחודשים. ❖

טעם ה': כתב בספר **מטעמים** (דף ל) בשם **השל"ה** מסמיכת הפרשיות בתורה אנו מוצאים את חג השבועות ליד איסור בשר וחלב דכתיב (שמות כג, יט): **רְאֵשִׁית בְּכֹרֶי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹקֶיךָ לַאֲתִבָּשָׁל גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ:** רמז לחג השבועות, שנקרא חג הביכורים, שאוכלים בו מאכלי חלב, ועל כך אומרת התורה: **"לא תבשל גדי בחלב אמו"**, כלומר: אל תאכל את מאכלי החלב עם בשר.

טעם ו': כתב **באוצר דינים ומנהגים** (עמוד 394) בשם **דבר יום ביומו** (סיון ס"ו ע"א) על שם הר סיני שנקרא גם בשם (תהילים סח, טז): **הַר גִּבְנָנִים** - לשון גבינה. ויש שציינו שהגימטריה של גבינה הוא 70, נגד 70 פנים לתורה. (מדברי הרב **מאוסטרופלי** זצ"ל; הרב **נפתלי מרופשיץ** זצ"ל).

טעם ז': כתב **החיד"א** בספרו 'לב דוד', וכן כתב בספר **מטעמים** (דף ל), ובספר **נזירות שמשון**, חלב בגימטריה הוא 40. רמז לארבעים יום שמשה שהה על הר סיני ולמד את כל התורה. ובזה נראה שהיא חשבוה יותר מכל נברא שכולם נבראו בששה ימים בלבד. ובשם **הגרמ"מ מרופשיץ** זצ"ל שזה מכון כנגד 40 דורות שהיו ממשה עד רבינא ור' אשי. כך גם תלמוד בבלי נפתח באות מ' ומסתיים באות מ'.

טעם ח': כתב בספר **נזירות שמשון** לפי שהחלב מרבה הזרע, והרי במתן תורה נצטוו היו נְכָנִים לְשִׁלֻשֶׁת יָמִים אֶל תַּגְשׁוּ אֶל אִשָּׁה: (שמות יט טו) לכן נמנעו מאכילת חלב עד אחר מצות פרישה וקבלת התורה, שנאמר בהם (דברים ה כז) **שׁוּבוּ לָכֶם לְאֹהֲלֵיכֶם**.

3. לציין את יום מתן תורה

טעם ט': כתב בספר **מטעמים**, בחג השבועות נמשה משה רבינו מן היאור, כדאיתא **בגמ'** (סוטה יב, ב) שמשה נולד בז' אדר ושלשה חודשים היה ביאור, עד ו' בסיון, ואותו היום משתה אותו בת פרעה ונתנה אותו לאמו להנקה, ולא רצה לינק מחלב נכרית לפי שאמר פה שעתיד לדבר עם הקב"ה יינק מן הנכרית? עד שבאה אמו והניקה אותו, לכן מזכירים זכות זו של משה רבינו, שסירב לינוק מאשה נכרית, על ידי אכילת מאכלי חלב בחג השבועות. והעיר הרב **ראובן לוי שליט"א** שלטעם זה אין דין של מאכלים חלביים הבאים מבהמה, ומספיק גם חלב פרווה כגון סוגי חלב

אחרים כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן פז סעיף ד') שחלב של אשה אינו חלבי, ואין בו איסור מדאוריתא של בשר בחלב, ורק מדרבנן אסור משום מראית העין.

טעם י': כתב החיד"א בספרו 'לב דוד', מיד שקיבלו ישראל את התורה נעשו תשושי כוח מפני שהתורה מתשת כוחו של אדם, ועל כן אכלו מאכלי חלב שהוא רפואה ומחזירה כוחו של אדם לקדמותו.

טעם י"א: כתב בספר עצרת לפי שביום מתן תורה נעשה עם ישראל כבריה חדשה ונהפכו להיות כקטן שנולד על כן היו זקוקים למאכלי חלב שהוא מאכל ולרפואה לילדים ותינוקות.

תודה להרב משה שוחט שליט"א על העזרה והסיוע הרב, חלק ניכר מהחומר הוא מתוך סדרת הספרים 'לב המועדים'. ❖

'צואת הפס'

אתראות, הצרות, והארות. נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823